

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

EKONOMINĖ IR SOCIALINĖ PADĖTIS BALTIJOS ŠALYSE

LIETUVA

EKONOMINĖ IR SOCIALINĖ PADĖTIS BALTIJOS ŠALYSE: LIetuVA

Prof. dr. (HP) Boguslavas Gruževskis
doc. dr. Inga Blažienė

1. Ekonominė situacija ir demografinės tendencijos

Ekonominė situacija

Lietuvos ekonomiką bei jos vystymąsi per pastarąjį dešimtmetį geriausiai apibūdina trys pagrindiniai bruožai, išskiriantys Lietuvą iš kitų ES šalių tarpo:

Lietuvos bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) yra vienas žemiausių Europos Sąjungoje;

BVP dalis, tenkanti darbuotojams, Lietuvoje yra viena mažiausių ES šalių tarpe;

Lietuvai būdingas didžiausias ekonominis nestabilumas – per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos BVP ir krito, ir augo greičiausiai visoje ES.

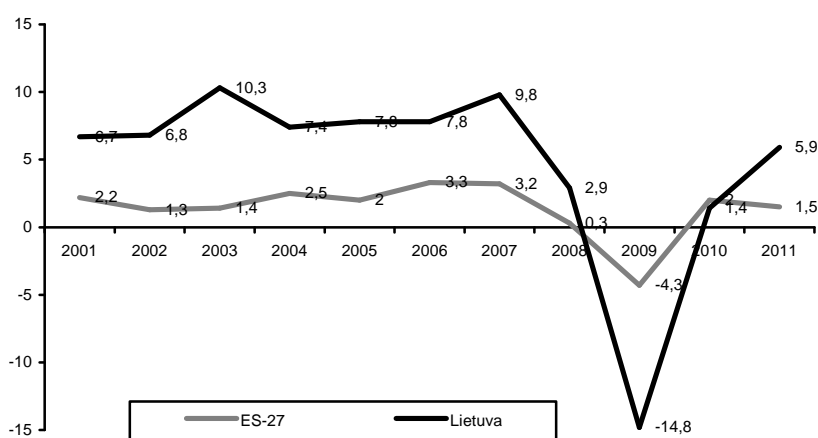
2011 metais Lietuvos BVP einamosiomis kainomis sudarė 106 mlrd. litų (30,7 mlrd. eurų) arba 33 tūkst. litų (9,5 tūkst. eurų) vienam gyventojui ir pagal šį rodiklį užėmė maždaug ketvirtą vietą nuo galo ES šalių tarpe (žr. 1 priedą).

Greta to, jog Lietuvoje sukuriama vienas mažiausių BVP, tenkančių vienam gyventojui, darbuotojams tenkanti dalis bendroje BVP struktūroje nesiekia 40%, kai tuo tarpu ES-27 vidurkis sudaro apie 50% (žr. 2 priedą).

Tokia situacija šalyje (visumoje žemas BVP lygis ir santykiškai maža darbuotojams tenkanti BVP dalis) automatiškai suponuoja bei leidžia numatyti tam tikras problemas darbo rinkoje: žemą vidutinį bei minimalų darbo užmokestį (atitinkamai žemą vartojimą bei gyvenimo lygį), menkas ekonomines paskatas/motyvaciją dirbti, emigraciją į aukštesnio pragyvenimo lygio šalis bei su tuo susijusį kvalifikuotų darbuotojų trūkumą, šešėlinės ekonomikos paplitimą ir pan.

Situaciją dar labiau apsunkina tai, jog Lietuvos ekonominis vystymasis yra itin nestabilus – per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos BVP augo gerokai sparčiau, nei daugelyje ES šalių, o 2009 metų smukimas buvo vienas didžiausių (žr. 1 pav.). Eurostat'o duomenimis, 2007 metais aukštesnis nei Lietuvoje BVP augimas buvo užfiksuotas tik Slovakijoje (10.5%), 2011 – tik Estijoje (7.6%). Tuo tarpu 2009 metais gilesnis nuosmukis nei Lietuvoje buvo fiksuojamas tik Latvijoje (-17.7%). Nestabilus ekonominis vystymasis skatina mažiau efektyvų išteklių (tame tarpe – ir žmogiškųjų) naudojimą bei didesnę turčinę visuomenės nelygybę, kas savo ruožtu dar labiau sustiprina neigiamas socialines pasekmes šalyje.

1 pav. BVP pokytis (%), lyginant su prieš tai buvusiu laikotarpiu

Šaltinis: Eurostat

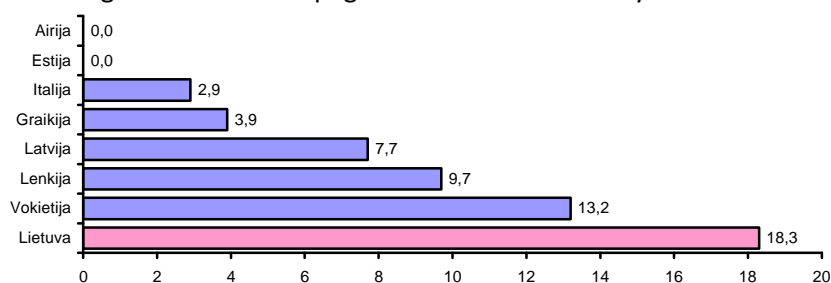
Šalia to reikėtų pažymėti dar vieną neigiamą Lietuvos ekonomikos raidos bruožą – užimtumo neskatinantį ekonomikos augimą (*job-less growth*) (detaliau žr. 5 skyrių).

Demografinė situacija

Gyventojų skaičius Lietuvoje nuolat mažėja – vien tik per pastaruosius dešimt metų (2001–2010 m.) gyventojų šalyje sumažėjo 242,4 tūkst., arba 7%. Šiuo laikotarpiu dėl neigiamos neto migracijos gyventojų skaičius sumažėjo 140,5 tūkst. (arba 58% bendro sumažėjimo), dėl neigiamos natūralios kaitos – 101,9 tūkst. (arba 42% bendro sumažėjimo).

Nors pagal gimstamumo rodiklius Lietuva tik nedaug atsilieka nuo ES vidurkio, Lietuvos visuomenė sparčiai senėja – auga vyresnio amžiaus asmenų (60 metų ir vyresnių) dalis visuomenės struktūroje ir mažėja vaikų ir jaunimo dalis. Jei 2001 metų pradžioje 100 vaikų (0–14 metų amžiaus) teko 97 pagyvenę asmenys, tai 2011 metų pradžioje šis rodiklis jau siekė 144. Nors pagal vyresnio amžiaus gyventojų dalį bendroje gyventojų struktūroje Lietuva kol kas nėra pirmaujanti šalis, Lietuvoje pastaruoju metu fiksuojamas didžiausias gyventojų senėjimo pagreitis ES (žr. 2 pav.).

2 pav. Demografinės senatvės pagreitis¹ kai kuriose ES šalyse 2006-2011 m. (%)

Šaltinis: Eurostat

Lietuvoje stebima ir kita negatyvi tendencija – Lietuva užima paskutiniąsias vietas ES šalių tarpe pagal vidutinę tikėtiną gyvenimo trukmę bei gyventojų mirtingumo lygį; ypač bloga situacija vyrų tarpe – Lietuvos vyrai gyvena trumpiausiai ES šalių tarpe – 68,1 metų (2011 m.). Ilgiausia Lietuvos vyrų vidutinė gyvenimo trukmė buvo užfiksuota dar 1965 m. – 68,6 metų, nuo to laiko šis skaičius daugiau nebuvo pasiektas.

Turimais duomenimis Lietuva yra lyderė pasaulyje ir pagal vyrų savižudybių skaičių², o vyrų mirtingumas 30-60 metų amžiaus grupėje yra 3,5 karto aukštesnis nei vidutiniškai ES šalyse. Neigiamai atrodo ir vienas aukščiausių pasaulyje moterų ir vyrų tikėtinos gyvenimo trukmės skirtumas – 10,7 metų (2011 m.), todėl vyresnio amžiaus gyventojų grupėse moterų skaičius beveik 2 kartus viršija vyrų skaičių.

Nepalankią natūralios gyventojų kaitos situaciją dar labiau komplikuoja neigiamos migracijos tendencijos. Pastarąjį dešimtmetį iš Lietuvos kasmet išvyko daugiau žmonių nei atvyko. Šalies emigracijos rodikliai tūkstančiui gyventojų Lietuvoje yra didžiausi ES (2010-2011 m. šis rodiklis viršijo -10 gyventojų). Viso 2004-2011 m. iš šalies emigravo 330 tūkst. gyventojų, o nuo 1990 m. – apie 668 tūkst.

Itin grėsminga tai, jog dauguma išvykstančiųjų yra jauni išsilavinę darbingo amžiaus žmonės (2010 m. 77% emigrantų buvo 15-44 metų amžiaus), todėl Lietuvos visuomenė dar labiau sensta, o vienam dirbančiajam tenka vis didesnis ekonomiškai neaktyvių gyventojų skaičius. Emigracijos struktūra „paaštrina“ demografines problemas ir ilgainiui sukuria trukdžius ekonominiam augimui, nes Lietuva praranda kvalifikuotus, verslius žmones, „nuteka protai“, pvz., IT, medicinos srityse ir pan.³

2. Užimtumas ir darbo rinka

Nestabilus ekonominis vystymasis neigiamai įtakojo ir gyventojų užimtumo bei nedarbo rodiklių dinamiką – nedarbo lygis Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį nuolat svyravo su apytiksliai 10 procentinių punktu amplitude ir pasižymėjo itin sunkiu atsigavimu pokriziniais laikotarpiais (žr. 1 lentelę).

¹ rodiklio „100-ai vaikų (0–14 metų amžiaus) tenka 60+ amžiaus gyventojų“ pokytis per tam tikrą laikotarpį.

² Kniežaitė M. Kai mirtys žymi gerovės užribį. 2012 m. kovo mėn. Prieiga per internetą:

http://www.alfa.lt/straipsnis/14160197/Kai.mirtys.zymi.Lietuvos.geroves.uzribi=2012-03-31_14-06/

³ Migracija skaičiais, 2012. Prieiga per internetą: <http://123.emn.lt/>

1 lentelė. 15-64 metų gyventojų užimtumo ir nedarbo rodikliai Lietuvoje 2001-2011 metais

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nedarbo lygis, %	17,6	14,0	12,5	11,5	8,4	5,7	4,4	5,9	13,9	18,1	15,6
Ilgalaikio nedarbo lygis ⁴ , %	58,8	54,9	50,2	53,3	54,9	44,3	32,2	21,2	23,2	41,4	51,9
Jaunimo nedarbo lygis, %	31,1	23,0	24,8	22,5	15,7	9,8	8,2	13,4	29,2	35,1	32,9
Užimtumo lygis, %	57,2	59,6	60,9	61,1	62,6	63,6	64,9	64,3	60,1	57,8	60,7
Bedarbiai, tūkst.	283,7	224,4	202,5	183,5	132,8	88,9	68,9	93,4	224,3	290,7	248,5
Užimtieji, tūkst.	1324,2	1383,8	1413,7	1416,9	1454,0	1475,9	1505,8	1490,2	1387,5	1319,6	1342,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Itin ženkliai 15-64 metų amžiaus bedarbių skaičius Lietuvoje padidėjo krizės laikotarpiu – 2010 metais lyginant su 2007 jis padidėjo daugiau nei keturis kartus, o nedarbo lygis išaugo beveik 14 procentinių punktų – iki 18%. Sparčiai didėjant bedarbių skaičiui Lietuvoje, augo ir ilgalaikio bedarbių (t.y. nedirbančių ilgiau nei vienerius metus asmenų) skaičius bei jų dalis bendroje bedarbių struktūroje. Statistikos departamento duomenimis, ilgalaikio nedarbo lygis per 2008-2011 metų laikotarpį Lietuvoje išaugo nuo 20% iki 60%. Krizės laikotarpiu itin išaugo jaunimo nedarbo lygis – lyginant su 2007 jis padidėjo beveik 30 procentinių punktų ir iki šiol išlieka vienu aukščiausiu ES.

Itin neigiama padėtis susiklostė Lietuvos kaime: 15-64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygis kaime nuo 2008 m. pradėjo sparčiai mažėti ir 2010 m. sudarė tik 49%, kai mieste jis siekė 62%. Atitinkamai nedarbo lygis kaime nuo 6,2% 2008 m., padidėjo iki 22,7% 2010 metais, kai mieste tuo metu jis sudarė 16,2%.

Didžiulius emigracijos mastus, aukštą oficialaus nedarbo lygį bei pakankamai vangią bedarbių integraciją į darbo rinką Lietuvoje iš dalies sąlygoja ir visumoje žemas darbo užmokesčio (DU) lygis šalyje – pagal vidutinio darbo užmokesčio lygį Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų ES (žr. 3 priedą). Negana to, 2005-2008 metų laikotarpiu didėjęs sparčiais tempais, prasidėjęs pasaulinei finansų bei ekonomikos krizei DU Lietuvoje ne tik nustojo augti, bet mažėjo du metus iš eilės, o realusis darbo užmokestis tebemažėjo ir 2011 metais (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis ir jo indeksai (lyginant su praėjusiu laikotarpiu) Lietuvoje 2001-2011 metais

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vidutinis mėnesinis bruto DU, LTL	982,3	1013,9	1072,6	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7	2056	1988,1	2042,0
Vidutinio mėnesinio bruto DU indeksas, %	101,2	103,2	105,8	107,2	111,0	117,2	120,5	119,4	95,6	96,7	102,7
Realiojo DU indeksas, %	99,6	103,8	109,2	104,9	106,8	114,9	117,0	110,1	92,8	95,7	98,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Tokios DU tendencijos lėmė tai, jog per pastaruosius 3-4 metus Lietuvoje vidutinis metinis DU padidėjo tik 7% (arba 500 EUR), tuo tarpu Rumunijoje per tą patį laikotarpį – 22% (arba 1100 EUR), Bulgarijoje – 56% (arba 1500 EUR), Latvijoje – 28% (arba 1900 EUR). Toks žemas DU prieaugis Lietuvoje ne tik nesudaro prielaidų artimiausioje ateityje sumažinti atotrūkį tarp Lietuvos ir ES-15 DU, bet dar labiau mažina Lietuvos darbo rinkos patrauklumą vietos gyventojams, kas ateityje, esant tradiciškai žemai imigracijai, vis labiau gali riboti ir verslo galimybes apsirūpinti reikiamos kvalifikacijos darbo jėga. Čia reikia atkreipti dėmesį į tai, jog negalima teigti, kad Lietuvos gyventojai nenori dirbti Lietuvoje – jie nenori dirbti už mažą atlyginimą, kuris jiems yra siūlomas Lietuvoje.

Vidutinio darbo užmokesčio augimo šalyje neskaitina ir daugiau nei ketverius metus (nuo 2008 m. sausio mėn.) Lietuvoje nedidėjantis minimalusis darbo užmokestis (MDU). Bruto MDU Lietuvoje šiuo metu⁵ sudaro LTL 800 (EUR 232) ir yra vienas mažiausių ES šalių tarpe (žr. 4 priedą). Toks žemas MDU ne tik ženkliai apriboja atskirų gyventojų grupių vartojimą, bet ir pažeidžia socialinės paramos principus, skatindamas ekonominį neaktyvumą (žr. 4. Darbo ir gyvenimo sąlygos).

⁴ Ilgalaikio nedarbo lygis – ilgalaikių bedarbių dalis bendrame bedarbių skaičiuje

⁵ 2012 m. gegužės mėn.

Kalbant apie Lietuvos darbo rinkos ypatumus, reikėtų pažymėti ir darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumą, kuris ypač padidėjo ekonomikos nuosmukio sąlygomis. Lietuvoje fiksuojamas tiek teritorinis, tiek ir profesinis darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumas. Pagal teritorinį pjūvį pagrindinė problema yra tai, kad nuo didesnių miestų nutolusiose teritorijose trūksta kvalifikuotos darbo jėgos (aukštos kvalifikacijos vadybininkų, projektų vadovų, inžinierių, medikų, finansininkų). Profesinis nesuderinamumas pasireiškia tuo, jog Lietuvoje per daug ruošiama specialistų universitetinėse studijose, o jų tarpe dominuoja socialinių bei humanitarinių studijų studentai, kai rinkoje vis labiau trūksta techninių bei gamtos mokslų atstovų bei kvalifikuotų darbininkų. (Nors reikia pažymėti, jog ekonomikos nuosmukio sąlygomis 2-3 kartus išaugo visų profesinių grupių bei skirtingo išsilavinimo bedarbių skaičius).

Prie nepatrauklios ekonominės, socialinės bei darbo rinkos situacijos šalyje didele dalimi prisideda ir tai, jog Lietuvoje tradiciškai egzistuoja silpnos socialinio dialogo tradicijos. Nors Lietuvoje aktyviai veikia trys profesinių sąjungų nacionaliniai centrai bei dvi darbdavių asociacijos, aktyviai dalyvaujantys nacionalinio lygmens socialiniame dialoge, situacija įmonių ir ypač šakų lygmenyje išlieka pakankamai problemiška. Pagal narystės profesinėse sąjungose lygį Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų ES šalių tarpe (žr. 5 priedą), o turint omenyje tą faktą, jog šalyje faktiškai nėra pasirašyta šakinių kolektyvinių susitarimų, galima teigti, jog ir aprėpties kolektyvinėmis sutartimis rodiklis Lietuvoje taip pat yra vienas žemiausių ES.

Kaip žinia, pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą Lietuva 2010 metais užėmė 47 vietą (iš 139), o 2011 – 44 (iš 142). Tačiau tik pagal 2 rodiklius Lietuva nuolat patenka į pirmąjį šalių dešimtuką – pagal maliarijos poveikį verslui ir pagal darbo užmokesčio nustatymo lankstumą. Kitaip sakant, Lietuvoje derybos dėl darbo užmokesčio (išskyrus keletą sektorių) faktiškai nevyksta, o nustatant konkretaus darbuotojo darbo apmokėjimą (išskyrus valstybinį sektorių) daugumoje įmonių nėra laikomasi jokių objektyvių normų, taisyklių, susitarimų. (Tuo pačiu reikia pažymėti, kad šio indekso vertinimo rėmuose pagal monopolijų kontrolės lygį Lietuva 2011 m. buvo 99 vietoje).

3. Socialinė ekonominė politika

Pastarąjį dešimtmetį, mūsų nuomone, Lietuvoje buvo vykdoma neadekvati fiskalinė politika – augant ekonomikai buvo didinamos valstybės išlaidos bei mažinami mokesčiai, o smunkant ekonomikai – atvirkščiai. Itin griežta „taupymo“ politika Lietuvoje buvo įgyvendinama 2009-2010 metais, kuomet buvo:

padidintas PVM – nuo 19% iki 21%;

sumažintos senatvės pensijos – vidutinė senatvės pensija 2010 metais lyginant su 2009 sumažėjo 8% – nuo LTL 811 (€ 235) iki LTL 746 (€ 216) per mėnesį;

sumažintos nedarbo socialinio draudimo išmokos – maksimali išmoka nuo 2010 m. sausio 1d. buvo sumažinta 38% – nuo LTL 1042 (€ 302) iki LTL 650 (€ 188); dėl ko vidutinė nedarbo socialinio draudimo išmoka sumažėjo vidutiniškai iki LTL 550 (€ 159) per mėnesį;

sugriežtintos nedarbo socialinio draudimo išmokų mokėjimo sąlygos – bedarbių, gaunančių nedarbo socialinio draudimo išmoką, dalis sumažėjo nuo 34% 2009 m. pradžioje iki 15% 2011 m. pradžioje;

sumažinti viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimai – priklausomai nuo gaunamų pajamų, atlyginimai sumažėjo nuo 4% iki 12%;

nebuvo didinama itin maža minimali mėnesio alga ir t.t.

Beje, reikia pažymėti, jog iš dalies šių priemonių naudojimą nulėmė ir tai, jog prieškriziniu laikotarpiu, kaip minėta, buvo vykdoma neadekvati fiskalinė politika ir nebuvo tinkamai pasiruošta galimiems ekonominiams sunkumams.

Įgyvendinama politika, nors ir leido suvaldyti finansines šalies problemas, tačiau pagilino socialines problemas, išplėtė jų ratą bei paskatino antrąją (po Lietuvos įstojimo į ES) emigracijos bangą.

Siekiant kompensuoti ekonominio augimo neskatinančių priemonių naudojimą, 2009 metais buvo parengtas daug lūkesčių teikęs „ekonomikos skatinimo planas“, kurį sudarė priemonės, skirtos verslo finansavimo galimybių išplėtimui, pastatų energetinio efektyvumo didinimui, spartesnio ES struktūrinės paramos panaudojimo skatinimui, verslo aplinkos gerinimui, eksporto ir investicijų skatinimui. Deja, ekspertų vertinimais⁶, šis planas jokių konkrečių teigiamų rezultatų nedavė. Dar daugiau – reikia paminėti, jog

⁶ Ekonomikos skatinimo planas žlugo. 2011 m. sausio mėn. Prieiga per internetą:

http://www.alfa.lt/straipsnis/10435011/Ekonomikos_skatinimo_planas_zlugo=2011-01-05_08-32/; Ekonomikos skatinimo planas – milijardai be jokios naudos šaliai. 2011 m. sausio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.visasverslas.lt/portal/categories/10/1/0/1/article/7984/ekonomikos-skatinimo-planas-milijardai-be-jokios-naudos-saliai>; Pasiliauskas M. Ekonomikos skatinimo plano fiasko? 2010 m. spalio mėn. Prieiga per internetą:

<http://www.ekonomika.lt/naujienu/ekonomikos-skatinimo-plano-fiasco-774.html>; Šiaulienė I. Kur dingio ekonomikos skatinimo planas? 2012 m. sausio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/isiaulienne-kur-dingo-ekonomikos-skatinimo-planas.d?id=53982555> ir kt.

Vyriausybė, reaguodama į krizę Lietuvoje, daugiausia dėmesio skyrė nacionalinio biudžeto subalansavimui (t.y. lėšų taupymui) ir verslo skatinimui (t.y. verslo aplinkos gerinimui, liberalizavimui), tačiau visiškai ignoravo darbo vietų kūrimo ir/ar užimtumo išsaugojimo siekius.

Siekdamos išgyventi itin suprastėjusiomis ekonominėmis sąlygomis, šalies įmonės stengėsi mažinti kaštus; kurių vienas – darbo užmokestis. 2009-2010 metais daugelio šalies privataus ir valstybinio sektoriaus įmonių, įstaigų ir organizacijų darbuotojams buvo (su profesinių sąjungų sutikimu ar be jo) sumažintas darbo užmokestis arba darbuotojai buvo priversti eiti nemokamų atostogų, dirbti sutrumpintą darbo dieną/savaitę, atitinkamai gaudami mažesnę atlyginimą už darbą.

Siekdamos apginti šalies dirbančiuosius tiek nuo verslo, tiek ir nuo “taupančios” vyriausybės profesinės sąjungos krizės laikotarpiu aktyviai veikė nacionaliniame lygmenyje – 2009-2011 metais šalyje įvyko visa eilė Lietuvos Respublikos Trišalės tarybos (LRTT) – pagrindinės nacionalinio lygmens socialinio dialogo institucijos Lietuvoje – posėdžių, LRTT narių susitikimų su premjeru, kurių metu buvo deramasi dėl MDU didinimo, darbo kodekso liberalizavimo galimybių ir prieštaravimų. Nors socialiniams partneriams ilgą laiką nepavyko susitarti dėl MDU padidinimo (planuojama, jog jis (pirmą kartą po 2008 metų sausio mėn.) bus didinamas tik 2012 metų viduryje), profesinėms sąjungoms pavyko atremti visą eilę iniciatyvų liberalizuoti darbo kodeksą – buvo planuojama lengvinti darbuotojų atleidimo iš darbo sąlygas, plačiau taikyti terminuotų sutarčių naudojimą, viršvalandinį darbą ir pan.

Nepakankamas dėmesys užimtumo išsaugojimui bei naujų darbo vietų kūrimui sąlygojo, tai, kad Lietuvoje ženkliai sumažėjo socialinio draudimo įmokų mokėtojų skaičius (nuo 1463 tūkst. 2008 m. iki 1304 tūkst. 2011 m.). Socialinio draudimo mokėtojų skaičiaus sumažėjimas, kartu su šalies depopuliacija (pirmiausia – jaunesnių amžiaus grupių gyventojų sąskaita) bei senėjimo procesu (nuo 2016 m. išeinančių į pensiją asmenų skaičius nuolat viršys naujai į darbo rinką ateinančių 16 metų amžiaus gyventojų skaičių) labai apsunkino galimybes subalansuoti socialinio draudimo fondą, kuris nuo 2009 m. kasmet turi virš 2,5 mlrd. litų skolą.

Nepakankamas vykdomos Vyriausybės politikos socialinis jautrumas atsispindi ir gyventojų vertinimuose. Kauno technologijos universiteto (KTU) 2011 metais atlikta Lietuvos gyventojų apklausa, kurios metu buvo apklausti 1187 Lietuvos gyventojai parodė, jog:

daugiau nei 90% apklaustųjų mano, kad Lietuvoje nesėkmingai mažinamas skurdas, skirtumai tarp turtingiausių ir vargingiausių gyventojų pajamų bei nedarbas;

daugiau nei 80% mano, kad Lietuvoje neužtikrinama ori senatvė ir neteisingai mokama už darbą;

daugiau nei 70% mano, kad Lietuvoje valstybė teikia nepakankamai paramos ir paslaugų, užtikrinančių visavertį neįgalųjų gyvenimą, neužkerta kelio darbuotojų išnaudojimui, neužtikrina daugmaž vienodo gyvenimo lygio visoje šalyje, nesudaro vienodų galimybių įsidarbinti nepriklausomai nuo lyties bei tautybės.

Iš kitos pusės, jau eilę metų Lietuvos gyventojų pasitikėjimas Parlamentu ir Vyriausybe yra žemiausias ES. 2012 m. birželio mėn. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro Vilmorus atliktos apklausos duomenimis, tik 6% šalies gyventojų teigė pasitikintys Parlamentu ir tik 14% – Vyriausybe⁷.

4. Darbo ir gyvenimo sąlygos

Kalbant apie darbo ir gyvenimo sąlygas Lietuvoje visų pirma reikia dar kartą atkreipti dėmesį į itin menkas Lietuvos gyventojų pajamas bei, kas ypatingai svarbu – į itin menką jų perkamąją galią. 3 lentelėje pateikiami svarbiausių Lietuvos gyventojų gaunamų pajamų vidutiniai mėnesiniai dydžiai.

3 lentelė. Lietuvos gyventojų gaunamų pajamų vidutiniai mėnesiniai dydžiai 2012 m. I ketv.

	Litais per mėnesį	Eurais per mėnesį
Vidutinis bruto darbo užmokestis	2138	620
Vidutinis neto darbo užmokestis	1662	482
Vidutinė senatvės pensija	815	236
Minimali mėnesio alga (bruto)	800	232
Vidutinė nedarbo socialinio draudimo išmoka	556	161
Socialinė pašalpa (vienam asmeniui)	130	38

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Nors šie dydžiai, lyginant su kitomis ES šalimis, atrodo itin nedideli, jie dar labiau “sumažėja”, atsižvelgiant į vidutinį kainų lygį šalyje, kuris yra artimas daugeliui aukštesnio ekonominio išsivystymo lygio ES šalių. Nors

⁷ Apklausos “Pasitikėjimas institucijomis” rezultatai, 2012 m. birželio mėn., Vilmorus. Prieiga per internetą: http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail_0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20

Eurostat'o duomenimis, Lietuvos kainų lygio indeksas, apskaičiuotas atsižvelgiant į namų ūkių faktinio individualaus vartojimo išlaidas, sudaro apie 60% ES-27 vidurkio, kai kurių prekių kainos Lietuvoje yra tik neženkliai mažesnės nei daugelyje ES šalių. 4 lentelėje pateikiami kai kurių prekių grupių kainų lygio indeksai ES ir Lietuvoje.

4 lentelė. Kai kurių vartojimo prekių ir paslaugų grupių kainų lygio indeksai Lietuvoje ir ES 2010 metais, %

	ES-27	Lietuva
Drabužiai ir avalynė	100	99
Elektroniniai įrenginiai	100	97
Asmeninio transporto priemonės	100	92
Buitiniai prietaisai	100	91
Elektra, dujos ir kitas kuras	100	80
Alkoholiniai gėrimai ir tabakas	100	77
Namų apstatymas (balnai, kilimai ir pan.)	100	77
Maistas ir nealkoholiniai gėrimai	100	72

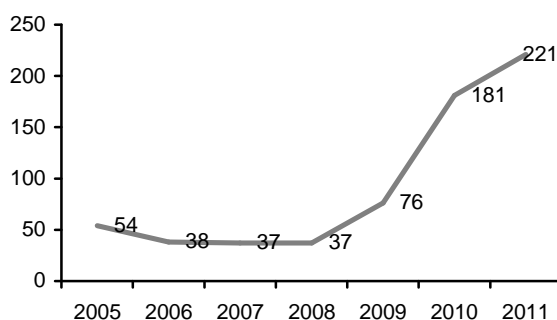
Šaltinis: Eurostat

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų duomenų, nors vidutinis ir minimalus darbo užmokestis Lietuvoje apytiksliai 2-5 kartus atsilieka nuo daugumos ES šalių, daugelio svarbiausių vartojimo prekių ir paslaugų kainos Lietuvoje skiriasi nuo ES vidurkio tik 10-30% (!). Bendrą kainų lygio indeksą Lietuvoje mažina tik būsto kainos ir švietimo bei sveikatos apsaugos paslaugų kainos (kurių, kaip žinia, didelė dalis neatsispindi oficialiojoje statistikoje), tačiau ir jos sudaro apie 40% ES šalių kainų vidurkio, tuo tarpu kai darbo užmokestis, pensijos, pašalpos yra keletą kartų mažesnės nei ES šalyse.

Esant visumoje žemam darbo užmokesčio lygiui šalyje, mažai jo perkamajai gali bei pakankamai didelei darbo užmokesčio diferenciacijai (skirtingose ekonominėse veiklose dirbančių darbuotojų vidutinis darbo užmokestis skiriasi net keletą kartų), didelė dalis dirbančiųjų Lietuvoje gauna itin menką darbo užmokestį. Tai patvirtina ir dirbančiųjų skurdo rodiklis – dirbančiųjų skurdo lygis Lietuvoje yra vienas aukščiausių ES (žr. 6 priedą).

Esant menkam darbo apmokėjimui bei nepatrauklioms darbo sąlygoms (Europos fondo gyvenimo ir darbo sąlygoms gerinti atliekamo Europos darbo sąlygų tyrimo duomenimis, Lietuvos dirbantieji gerokai blogiau vertina savo darbo sąlygas, nei ES dirbantieji), didelė dalis šalies gyventojų, ypač – turinčių žemesnį išsilavinimą ar didesnį išlaikytinių skaičių ir todėl pretenduojantys tik į mažiausią darbo užmokestį, yra nesuinteresuoti dalyvauti darbo rinkoje ir dažniau renkasi gyvenimą iš socialinių išmokų (neretai derindami jį su tam tikra šešėline veikla). Prasidėjus 2008 metų krizei bei dar labiau sumažėjus užimtumo patrauklumui, išaugus nedarbui bei sumažėjus gyventojų pajamoms, socialinės paramos gavėjų skaičius Lietuvoje išaugo 5-6 kartus (žr. 3 pav.).

3 pav. Socialinės pašalpos gavėjų skaičius Lietuvoje 2005-2011 metais (tūkst.)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Visumoje žemas darbo užmokestis, dideli jo skirtumai bei didelė visuomenės dalis, gyvenanti iš socialinės paramos suponuoja aukštą gyventojų ekonominės nelygybės lygį šalyje – Gini koeficientas Lietuvoje jau daugelį metų išlieka aukščiausių ES (žr. 7 priedą).

Aukštas ekonominės gyventojų nelygybės lygis, esant visumoje žemam gyvenimo lygiui šalyje lemia ir didelį skurstančių bei socialinę atskirtį patiriančių gyventojų skaičių – Eurostat'o duomenimis skurdo ir socialinės atskirties lygis Lietuvoje 2010 metais viršijo 33% ir buvo vienas aukščiausių ES (žr. 8 priedą).

Aukšta nelygybė bei didelė skurstančių ir socialinę atskirtį patiriančių gyventojų dalis ilgalaikėje perspektyvoje sukuria itin grėsmingą ir negrįžtamas pasekmes sukeliančią galimybių nelygybę.

5. Ateities perspektyvos

Apibendrinant analizės rezultatus, reikėtų pažymėti, kad krizės poveikio mastas bei socialinės ekonominio nuosmukio pasekmės didele dalimi priklauso nuo šalies Vyriausybės vykdomos ekonominės ir socialinės politikos. Išnagrinėjus pagrindinius socialinius ekonominius rodiklius šalyje, matyti, kad Lietuvoje trūksta kryptingų ir savalaikių į socialinių problemų sprendimą (visų pirma – į užimtumo augimą) nukreiptų politikos priemonių.

Krizės pasėkoje drastiškai išaugus nedarbo lygiui, itin grėsmingai atrodo pastaruoju metu šalyje vykstantis ekonomikos augimas, neskatinantis užimtumo didėjimo (*jobless growth*), kuomet augant ekonomikai, gyventojų užimtumas nedidėja, didėja neproporcingai lėtai ar netgi mažėja. Pavyzdžiui, 2010 m. Lietuvos BVP padidėjus 1,4%, bendras užimtųjų skaičius šalyje sumažėjo 5,1%, o 2011 m. BVP išaugus net 5,9%, bendras užimtųjų skaičius šalyje padidėjo vos 2%. 2012 m. I ketv. BVP Lietuvoje padidėjo (lyginant su 2011 m. I ketv.) 3,9%, tuo tarpu užimtųjų skaičius išaugo tik 1,9%.

Kartu būtina atkreipti dėmesį ir į kriziniu bei pokriziniu laikotarpiu šalyje vykstantį įmonių skaičiaus mažėjimą – per 2009-2011 metus (nuo 2009 m. sausio 1d. iki 2012 m. sausio 1d.) šalyje veikiančių įmonių skaičius sumažėjo 4,2% (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Veikiančių įmonių skaičius ir jo pokytis Lietuvoje 2009-2012 m. sausio 1d.

	2009	2010	2011	2012
Įmonių skaičius				
Visos įmonės	65,629	63,840	66,840	62,889
iki 9 darbuotojų	48,679	46,858	52,270	48,917
10-49 darbuotojai	13,580	13,658	11,892	11,399
50-249 darbuotojai	2,973	2,931	2,372	2,270
250 ir daugiau darbuotojų	397	393	306	303
Įmonių skaičiaus pokytis, %				
Visos įmonės	-	-2,7	4,7	-5,9
iki 9 darbuotojų	-	-3,7	11,5	-6,4
10-49 darbuotojai	-	0,6	-12,9	-4,1
50-249 darbuotojai	-	-1,4	-19,1	-4,3
250 ir daugiau darbuotojų	-	-1,0	-22,1	-1,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Didžiausias mažų, vidutinių ir didelių įmonių skaičiaus mažėjimas vyko 2010 metais, tuo tarpu mikro įmonių skaičius labiausiai mažėjo 2011 metais. Per visą 2009-2011 metų laikotarpį vidutinių ir didelių įmonių skaičius sumažėjo beveik ketvirtadaliu (24%), mažų įmonių skaičius šiuo laikotarpiu sumažėjo 16%.

Aukščiau paminėtos tendencijos leidžia teigti, jog šalyje įgyvendinama socialinė bei ekonominė (tame tarpe – ir verslo skatinimo) politika nėra efektyvi. Ji ne tik neskatina gyventojų užimtumo didėjimo, bet ir neprideda prie verslo plėtros šalyje.

Mūsų nuomone, užimtumo neskatinanti ekonominė plėtra nėra tvari, ji dar labiau didina visuomenės nelygybę ir yra nepajėgi spręsti socialinių šalies problemų (žr. 4 pav.). Žemas gyventojų užimtumo lygis bei žemos pajamos iš vienos pusės apriboja valstybės biudžeto formavimo galimybes, o iš kitos – vis labiau reikalauja valstybės biudžeto išlaidų socialiniam stabilumui užtikrinti.

Politikos prioritetu iškeliant verslo skatinimą, jo aplinkos gerinimą bei darbo santykių liberalizavimą tikimasi, jog tai paskatins darbo vietų skaičiaus didėjimą bei užimtumo plėtrą. Deja, nesant gilių socialinio dialogo tradicijų bei verslo etikos principų, "verslo liberalizavimo" pasėkoje darbuotojams siūlomos tik dar socialiai nesaugesnės darbo vietos bei mažiau patrauklios darbo sąlygos.

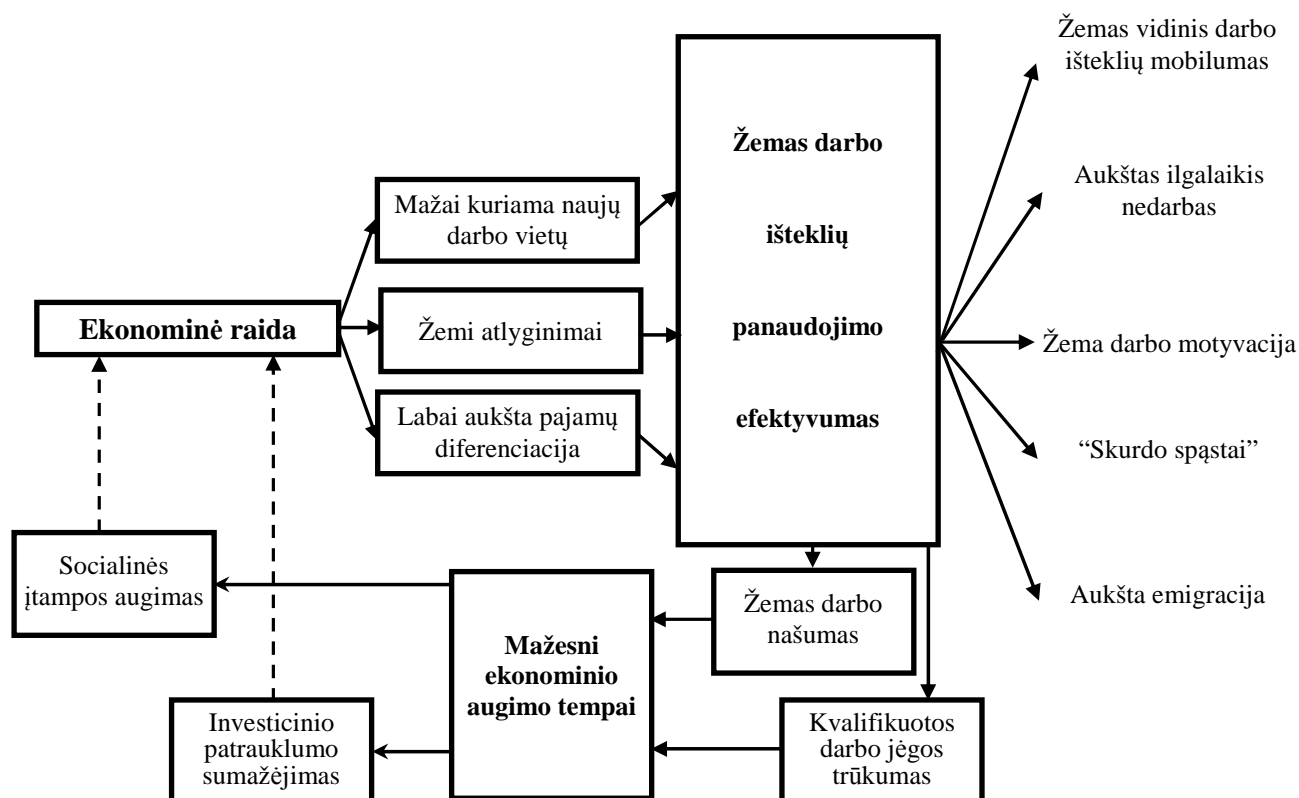
Objektyviai vertinant dabartinę socialinę bei ekonominę situaciją Lietuvoje, galima teigti, jog dėl šiuo metu šalyje vykstančių procesų – depopuliacijos, gyventojų senėjimo, plataus šešėlinės ekonomikos masto (skirtingais vertinimais šešėlinė ekonomika Lietuvoje gali siekti iki 20% BVP)⁸, įgyvendinamos socialinio

⁸. Latviai nustatė, kad Lietuvoje šešėlinė ekonomika mažesnė nei jų šalyje ir Estijoje, 2012 m. gegužės mėn. Prieiga per internetą:

<http://www.15min.lt/naujiena/pinigai/lietuvos-naujienos/latviai-nustate-kad-lietuvoje-seseline-ekonomika-mazesne-nei-ju-salyje-ir-estijoje-194->

draudimo bei mokesčių politikos – šalies darbo jėgai tenka pakankamai didelė mokesstinė našta, kartu reiškianti ir mažą darbo užmokestį, kas dar labiau mažina užimtumo patrauklumą ir skatina emigraciją.

4 pav. Lietuvos ekonominės ir socialinės raidos algoritmas

Taigi, remiantis nūdienos ekonominėmis, socialinėmis bei užimtumo plėtros tendencijomis šalyje, galima teigti, jog **mažas darbo užmokestis** ir **darbo sąlygų nepatrauklumas** – dvi perspektyvos, kurios laukia Lietuvos dirbančiųjų artimiausioje ateityje.

Siekiant keisti esamą situaciją reikalingi kryptingi valstybės, darbdavių ir profesinių sąjungų veiksmai, nukreipti visų pirma į darbo vietų kūrimą bei užimtumo skatinimą, darbo užmokesčio didinimą ir mokesčių jam mažinimą, darbo sąlygų patrauklumo didinimą.

Statistiniai ir specialių tyrimų duomenys rodo, jog: pagal darbuotojams tenkančią BVP dalį bei pagal išlaidas DU bendruosiuose įmonių kaštuose Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų ES, tuo tarpu pagal darbo užmokesčiui tenkančią mokesstinę naštą – patenka į pirmąjį šalių dešimtuką ES-27 šalių tarpe; Lietuvos darbuotojai gerokai prasčiau nei daugelio kitų ES šalių gyventojai vertina savo darbo sąlygas (karjeros galimybes, psichologinę ir socialinę darbo aplinką, darbo poveikį sveikatai ir t.t.); kaip jau minėta, didžiojoje dalyje Lietuvos įmonių faktiškai nevyksta socialinis dialogas, darbuotojai nėra tinkamai informuojami ir/ar su jais nėra konsultuojamasi.

Mūsų nuomone, tik ėmus keisti aukščiau išvardintoms tendencijoms (pradėjus didėti darbo užmokesčiui, sumažėjus jo mokesatinei naštai, gerėjant darbo sąlygoms) darbuotojai būtų suinteresuoti grįžti į (oficialiąją) darbo rinką, kas, savo ruožtu, mažintų emigraciją, šešėlinės ekonomikos mastą, nedarbą, o padidėjus užimtumui ir išaugus gyventojų pajamoms tolygiau pasiskirstytų mokesstinė našta, didėtų vartojimas ir tokiu būdu būtų sudarytos prielaidos tvariai ekonominei ir socialinei šalies plėtrai.

Santrauka

Lietuvos ekonomiką bei jos vystymąsi per pastarąjį dešimtmetį geriausiai apibūdina trys pagrindiniai bruožai, išskiriantys Lietuvą iš kitų ES šalių tarpo: 1) Lietuvos bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) yra vienas žemiausių Europos Sąjungoje; 2) BVP dalis, tenkanti darbuotojams, Lietuvoje yra viena mažiausių ES šalių tarpe; 3) Lietuvai būdingas didžiausias ekonominis nestabilumas – per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos BVP ir krito, ir augo sparčiausiai visoje ES. Žemas BVP lygis ir maža darbuotojams tenkanti BVP dalis automatiškai suponuoja bei leidžia numatyti tam tikras problemas darbo rinkoje: žemą vidutinį bei minimalų darbo užmokestį (atitinkamai – žemą vartojimą bei gyvenimo lygį), menkas ekonomines paskatas/motyvaciją dirbti, emigraciją į aukštesnio pragyvenimo lygio šalis bei su tuo susijusį kvalifikuotų darbuotojų trūkumą, šešėlinės ekonomikos paplitimą ir pan. Nestabilus ekonominis vystymasis skatina mažiau efektyvų išteklių (tame tarpe – ir žmogiškųjų) naudojimą bei didesnę turtinę visuomenės nelygybę, kas savo ruožtu dar labiau sustiprina neigiamas socialines pasekmes šalyje.

Neigiamas ekonomines tendencijas dar labiau komplikuoja negatyvūs demografiniai pokyčiai: gyventojų skaičius Lietuvoje nuolat mažėja, o Lietuvos visuomenė – sparčiai senėja. Lietuva pirmąją ES pagal emigracijos lygį; itin grėsminga tai, jog dauguma išvykstančiųjų yra jauni išsilavinę darbingo amžiaus žmonės.

Nestabilus ekonominis vystymasis neigiamai įtakoja ir gyventojų užimtumo bei nedarbo rodiklių dinamiką – nedarbo lygis Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį nuolat svyravo su apytiksliai 10 procentinių punktų amplitude ir pasižymėjo itin sunkiu atsigavimu pokriziniais laikotarpiais. Situaciją komplikuoja ir tai, jog pastaraisiais metais didėjant bedarbių skaičiui Lietuvoje, dar didesniu tempu augo ilgalaikių bedarbių skaičius bei jų dalis bendroje bedarbių struktūroje.

Didžiulius emigracijos mastus, aukštą oficialaus nedarbo lygį bei pakankamai vangią bedarbių integraciją į darbo rinką Lietuvoje iš dalies sąlygoja ir visumoje žemas darbo užmokesčio (DU) lygis šalyje – tiek pagal vidutinio, tiek pagal minimalaus DU lygį Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų ES; be to per pastaruosius kelerius metus DU Lietuvoje faktiškai nedidėjo. Tokia padėtis ir toliau mažina Lietuvos darbo rinkos patrauklumą, kas ateityje vis labiau gali riboti verslo galimybes apsirūpinti reikiamos kvalifikacijos darbo jėga, o kartu – ir ekonominės plėtros galimybes.

Kalbant apie Lietuvos darbo rinkos ypatumus, reikėtų pažymėti ir darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumą, kuris ypač padidėjo ekonomikos nuosmukio sąlygomis. Lietuvoje fiksuojamas tiek teritorinis, tiek ir profesinis darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumas. Pagal teritorinį pjūvį pagrindinė problema yra tai, kad nuo didesnių miestų nutolusiose teritorijose trūksta kvalifikuotos darbo jėgos (aukštos kvalifikacijos vadybininkų, projektų vadovų, inžinierių, medikų, finansininkų). Profesinis nesuderinamumas pasireiškia tuo, jog Lietuvoje daug ruošiami specialistų universitetinėse studijose, o jų tarpe dominuoja socialinių bei humanitarinių studijų studentai, kai tuo tarpu rinkoje vis labiau trūksta techninių bei gamtos mokslų atstovų ir kvalifikuotų darbininkų.

Prie nepatrauklios ekonominės, socialinės bei darbo rinkos situacijos šalyje didele dalimi prisideda ir tai, jog Lietuvoje tradiciškai egzistuoja silpnos socialinio dialogo tradicijos. Nors Lietuvoje aktyviai veikia trys profesinių sąjungų nacionaliniai centrai bei dvi darbdavių asociacijos, aktyviai dalyvaujantys nacionalinio lygmens socialiniame dialoge, situacija įmonių ir ypač – šakų lygmenyje (išskyrus keletą sektorių) išlieka pakankamai problemiška. Pagal narystės profesinėse sąjungose lygį Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų ES šalių tarpe, o turint omenyje tą faktą, jog šalyje faktiškai nėra pasirašyta šakinių kolektyvinių susitarimų, galima teigti, jog ir aprėpties kolektyvinėmis sutartimis rodiklis Lietuvoje taip pat yra vienas žemiausių ES.

Daugelį negatyvių socialinių bei ekonominių problemų, mūsų nuomone, paskatino ir tai, jog pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje buvo vykdoma neadekvati fiskalinė politika. Augant ekonomikai buvo didinamos valstybės išlaidos bei mažinami mokesčiai, taip skatinant infliacinius procesus bei nepagrįstų kainų burbulų formavimąsi, o smunkant ekonomikai, atvirkiščiai – buvo vykdoma griežta ir dažnai nepamatuota taupymo politika. Itin griežta “taupymo” politika Lietuvoje buvo įgyvendinama 2009-2010 metais, kuomet, prasidėjus krizei, buvo padidintas PVM, sumažintos senatvės pensijos bei nedarbo socialinio draudimo išmokos, sugriežtintos nedarbo socialinio draudimo išmokų mokėjimo sąlygos, sumažinti viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimai, ketverius metus nebuvo didinamas minimalus DU ir t.t.

Įgyvendinama politika, nors ir leido suvaldyti finansines šalies problemas, tačiau pagilino socialines problemas, išplėtė jų ratą bei paskatino antrąją (po Lietuvos įstojimo į ES) emigracijos bangą. Prasidėjus 2008 metų krizei bei dar labiau sumažėjus užimtumo patrauklumui, išaugus nedarbiui bei sumažėjus gyventojų pajamoms, Lietuvoje 5-6 kartus išaugo socialinės paramos gavėjų skaičius, o skurstančių ir socialinę atskirtį patiriančių gyventojų dalis pasiekė 33%.

Siekdamos išgyventi itin suprastėjusiomis ekonominėmis sąlygomis, šalies įmonės stengėsi mažinti kaštus; kurių vienas – darbo užmokestis. 2009-2010 metais daugelio šalies privataus ir valstybinio sektoriaus įmonių,

įstaigų ir organizacijų darbuotojams buvo (su profesinių sąjungų sutikimu ar be jo) sumažintas darbo užmokestis arba darbuotojai buvo priversti eiti nemokamų atostogų, dirbti sutrumpintą darbo dieną/savaitę, atitinkamai gaudami mažesnę atlyginimą už darbą. Nesugebančios konkuruoti įmonės bankrutavo, o grupės darbuotojų atleidimų skaičius 2009-2010 metais ūgtelėjo kelis kartus.

Siekdamos apginti šalies dirbančiuosius tiek nuo verslo, tiek ir nuo "taupančios" vyriausybės, profesinės sąjungos krizės laikotarpiu aktyviai veikė nacionaliniame lygmenyje – 2009-2011 metais šalyje įvyko visa eilė Lietuvos Respublikos Trišalės tarybos (LRTT) – pagrindinės nacionalinio lygmens socialinio dialogo institucijos Lietuvoje – posėdžių, LRTT narių susitikimų su premjeru, kurių metu buvo deramasi dėl MDU didinimo, darbo kodekso liberalizavimo galimybių ir prieštaravimų. Nors socialiniams partneriams ilgą laiką nepavyko susitarti dėl MDU padidinimo, profesinėms sąjungoms pavyko atremti visą eilę iniciatyvų liberalizuoti darbo kodeksą: laikantis nuostatos, jog verslo sąlygų gerinimas – geriausias būdas įveikti krizės pasekmes, buvo planuojama lengvinti darbuotojų atleidimo iš darbo sąlygas, plačiau taikyti terminuotų sutarčių naudojimą, viršvalandinį darbą ir pan.

Apibendrinant analizės rezultatus, reikėtų pažymėti, kad krizės poveikio mastas bei socialinės ekonominio nuosmukio pasekmės didele dalimi priklauso nuo šalies Vyriausybės vykdomos ekonominės ir socialinės politikos. Išnagrinėjus pagrindinius socialinius ekonominius rodiklius šalyje, matyti, kad Lietuvoje trūksta kryptingų ir savalaikių į socialinių problemų sprendimą (visų pirma – į užimtumo augimą) nukreiptų politikos priemonių.

Pastaruoju metu šalyje vyksta ekonomikos augimas, neskatinantis užimtumo didėjimo (*jobless growth*), kuomet augant ekonomikai, gyventojų užimtumas nedidėja, didėja neproporcingai lėtai ar netgi mažėja. Nepaisant deklaruojamos paramos verslui, per pastaruosius kelerius metus šalyje drastiškai sumažėjo visų tipų įmonių skaičius (tame tarpe vidutinių ir didelių įmonių skaičius per 2009-2011 metų laikotarpį sumažėjo beveik ketvirtadaliu – 24%). Šios ir daugelis kitų socialinių bei ekonominių tendencijų leidžia teigti, jog šalyje įgyvendinama socialinė bei ekonominė (tame tarpe – ir verslo skatinimo) politika nėra efektyvi – ji ne tik neskatina gyventojų užimtumo didėjimo, bet ir nepriprieša verslo plėtros šalyje.

Mūsų nuomone, užimtumo neskatinanti ekonominė plėtra nėra tvari, ji dar labiau didina visuomenės nelygybę ir yra nepajėgi spręsti socialinių šalies problemų. Politikos prioritetu iškeliant verslo skatinimą, jo aplinkos gerinimą bei darbo santykių liberalizavimą tikimasi, jog tai paskatins darbo vietų skaičiaus didėjimą bei užimtumo plėtrą. Deja, nesant gilių socialinio dialogo tradicijų bei verslo etikos principų, "verslo liberalizavimo" pasėkoje darbuotojams siūlomos tik dar socialiai nesaugesnės darbo vietos bei mažiau patrauklios darbo sąlygos.

Objektyviai vertinant dabartinę socialinę bei ekonominę situaciją Lietuvoje, galima teigti, jog dėl šiuo metu šalyje vykstančių procesų – depopuliacijos, gyventojų senėjimo, plataus šešėlinės ekonomikos masto, įgyvendinamos socialinio draudimo bei mokesčių politikos – šalies darbo jėgai tenka pakankamai didelė mokesstinė našta, kartu reiškianti ir mažą darbo užmokestį, kas dar labiau mažina užimtumo patrauklumą ir skatina emigraciją. Taigi, remiantis nūdienos ekonominėmis, socialinėmis, politinėmis bei užimtumo plėtros tendencijomis šalyje, galima teigti, jog **mažas darbo užmokestis ir darbo sąlygų nepatrauklumas** – dvi perspektyvos, kurios laukia Lietuvos dirbančiųjų artimiausioje ateityje.

Siekiant keisti esamą situaciją reikalingi kryptingi valstybės, darbdavių ir profesinių sąjungų veiksmai, nukreipti visų pirma į darbo vietų kūrimą bei užimtumo skatinimą, darbo užmokesčio didinimą ir mokesčių jam mažinimą, darbo sąlygų patrauklumo didinimą.

Mūsų nuomone, tik ėmus keisti aukščiau išvardintoms tendencijoms (pradėjus didėti darbo užmokesčiui, sumažėjus jo mokesatinei naštai, gerėjant darbo sąlygoms ir t.t.) darbuotojai būtų suinteresuoti grįžti į (oficialiąją) darbo rinką, kas, savo ruožtu, mažintų emigraciją, šešėlinės ekonomikos mastą, nedarbą, o padidėjus užimtumui ir išaugus gyventojų pajamoms tolygiau pasiskirstytų mokesstinė našta, didėtų vartojimas ir tokiu būdu būtų sudarytos prielaidos tvariai ekonominei ir socialinei šalies plėtrai.

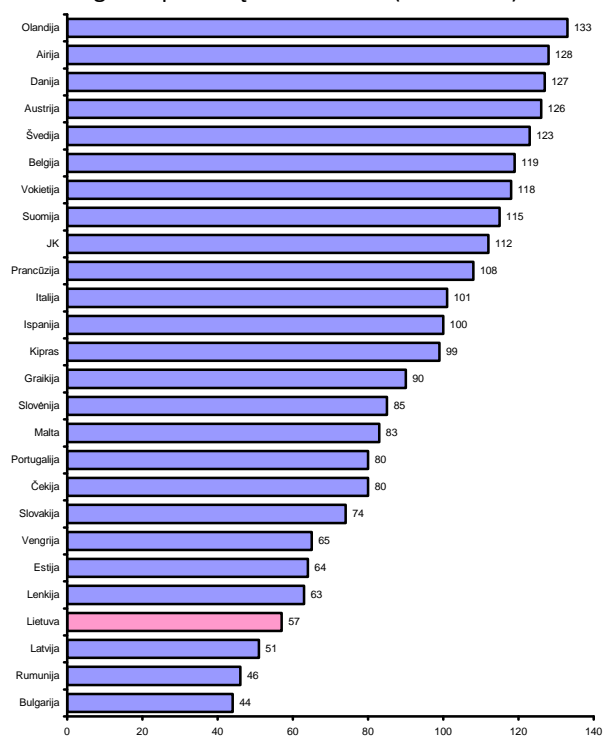
Literatūra

1. Apklauso „Pasitikėjimas institucijomis“ rezultatai, 2012 m. birželio mėn., Vilmorus. Prieiga per internetą: <http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>
2. Comparative price levels of consumer goods and services, 2011. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Comparative_price_levels_of_consumer_goods_and_services#Main_statistical_findings
3. EEO Review: Adapting unemployment benefit systems to the economic cycle, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.eu-employment-observatory.net/resources/reviews/EEORReview-UB-2011-EN-OOPEC.pdf>
4. EEO Review: Employment Policies to Promote active ageing, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.eu-employment-observatory.net/resources/reviews/EEORReview-ActiveAgeing-2012-published.pdf>
5. Ekonomikos skatinimo planas žlugo. 2011 m. sausio mėn. Prieiga per internetą: http://www.alfa.lt/straipsnis/10435011/Ekonomikos.skatinimo.planas.zlugo=2011-01-05_08-32/
6. Ekonomikos skatinimo planas – milijardai be jokios naudos šaliai. 2011 m. sausio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.visasverslas.lt/portal/categories/10/1/0/1/article/7984/ekonomikos-skatinimo-planas-milijardai-be-jokios-naudos-saliai>
7. Gruževskis B. Lietuvos ekonomika auga nekurdamą darbo vietų. 2012 m. kovo mėn. Prieiga per internetą: <http://verslas.delfi.lt/business/bgruzevskis-lietuvos-ekonomika-auga-nekurdamo-darbo-vietu.d?id=56600217>
8. Jasinskaitė A. Šešėlinę ekonomiką sutramdys grynųjų pinigų ribojimas? 2012 m. birželio mėn. Prieiga per internetą: http://projektai.delfi.lt/saugikisene/news/seseline-ekonomika-sutramdys-grynuju-pinigu-ribojimas.d?id=58860883#a_emb_134004749175688_6072
9. Kniežaitė M. Kai mirtys žymi gerovės užribį. 2012 m. kovo mėn. Prieiga per internetą: http://www.alfa.lt/straipsnis/14160197/Kai.mirtys.zymi.Lietuvos.geroves.uzribi=2012-03-31_14-06/
10. Latviai nustatė, kad Lietuvoje šešėlinė ekonomika mažesnė nei jų šalyje ir Estijoje, 2012 m. gegužės mėn. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/naujiena/pinigai/lietuvs-naujienos/latviai-nustate-kad-lietuvoje-seseline-ekonomika-mazesne-nei-ju-salyje-ir-estijoje-194-222698#ixzz1yArRVXNg>
11. Lietuvos darbo rinka: mėnesinė apžvalga, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/default.aspx>
12. Lietuvos ekonomikos apžvalga. Lietuvos bankas, 2012 m. gegužės mėn. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lietuvs_ekonomikos_apzvalga_2012_m_geguzes_men
13. Lietuvos ekonomikos apžvalga. Ūkio ministerija, 2012 m. balandžio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Apzvalgos/2012%20m.%20BALANDIS%20-%20m%C4%97nesin%C4%97%20ap%C5%BEvalga.pdf>
14. Migracija skaičiais, 2012. Prieiga per internetą: <http://123.emn.lt/>
15. Minimum wages, 2012. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00155&plugin=1>
16. Pasiliauskas M. Ekonomikos skatinimo plano fiasko? 2010 m. spalio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.ekonomika.lt/naujiena/ekonomikos-skatinimo-plano-fiasko-774.html>
17. Swedbank: Lietuvos ekonomika auga nepaisant recesijos euro zonoje. 2012 m. sausio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.forex.lt/naujienos/lietuvs-ekonomins-naujienos/30270-swedbank-lietuvs>
18. Šiaulienė I. Kur dingio ekonomikos skatinimo planas? 2012 m. sausio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/isiauliene-kur-dingo-ekonomikos-skatinimo-planas.d?id=53982555>
19. Šliužas K. Bus darbo vietų – pilnės ir biudžetas. 2012 m. kovo mėn. Prieiga per internetą: <http://www.lzinios.lt/Ekonomika/Bus-darbo-vietu-pilnes-ir-biudzetas>

Web pages:

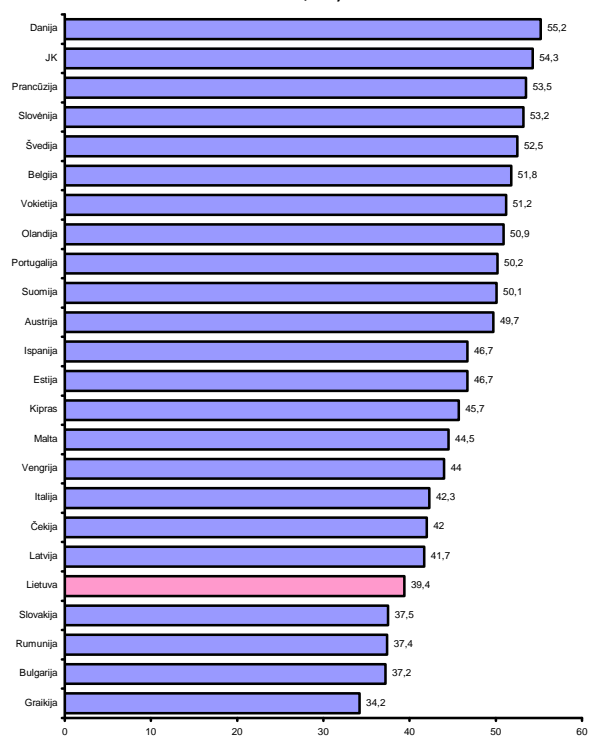
- www.ldb.lt (Lietuvos darbo birža)
- www.lrs.lt (LR Seimas)
- www.lrtt.lt (LR Trišalė taryba)
- www.lrv.lt (LR Vyriausybė)
- www.smm.lt (LR Švietimo ministerija)
- www.socmin.lt (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija)
- www.stat.gov.lt (Lietuvos Statistikos departamentas)
- www.ukmin.lt (LR Ūkio ministerija)
- www.vdi.lt (Valstybinė darbo inspekcija)

1 priedas. BVP vienam gyventojui pagal perkamosios galios paritetą 2010 metais (ES = 100%)

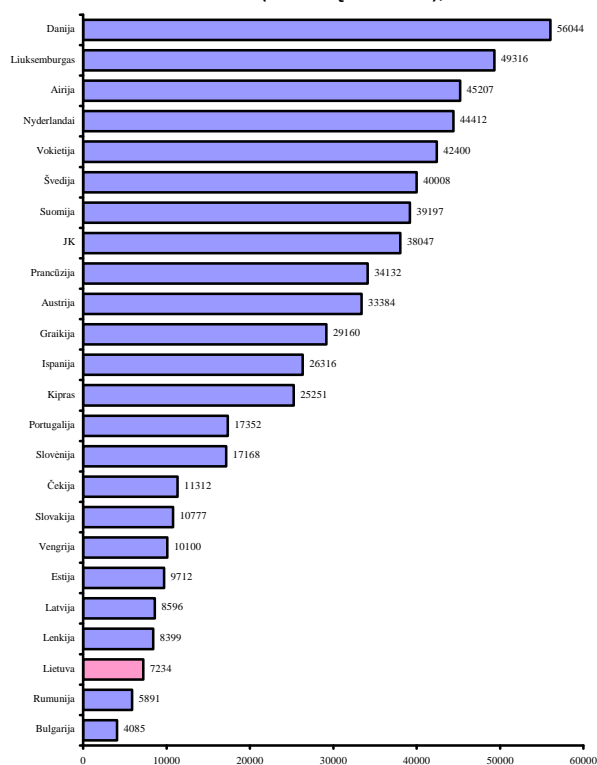
Šaltinis: Eurostat

2 priedas. Kompensacija dirbantiesiems 2011 metais (BVP dalis, %)

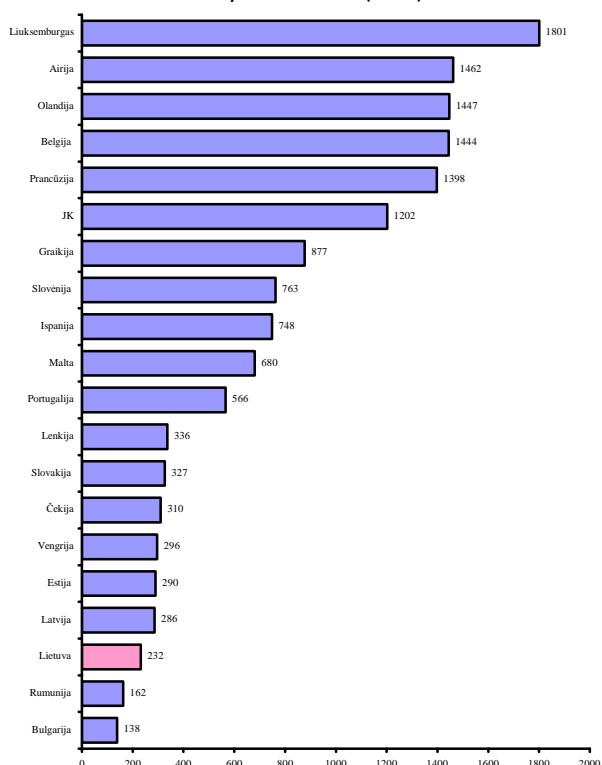
Šaltinis: Eurostat

3 priedas. Vidutinis metinis bruto darbo užmokestis⁹, ES 2009-2010 m. (verslo įmonėse), EUR %

Šaltinis: Eurostat

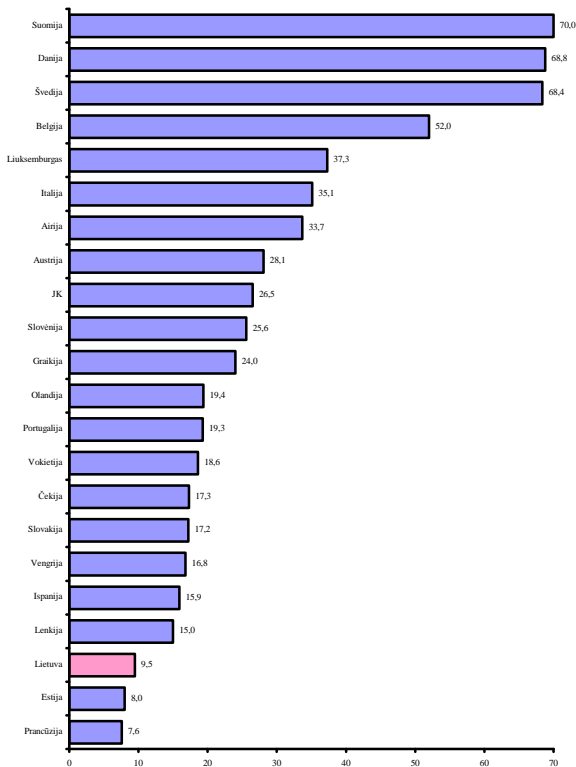
4 priedas. Minimalus mėnesinis darbo užmokestis ES šalyse 2012 m. (EUR)

Šaltinis: Eurostat

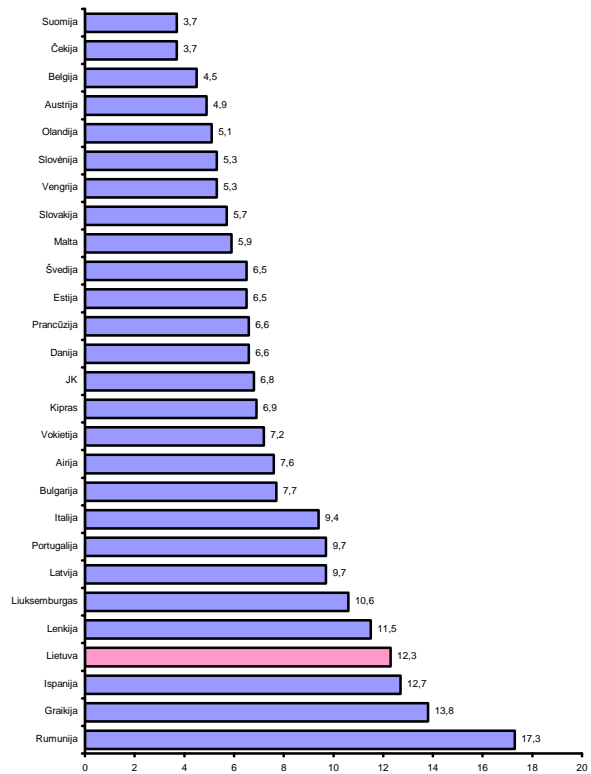
⁹ Darbuotojų, visą darbo laiką dirbusių įmonėse, turinčiose 10 ir daugiau darbuotojų. Slovenijoje, Lietuvoje – vidutinių sąlyginių darbuotojų skaičius

5 priedas. Narystės profesinėse sąjungose lygis ES 2009-2010 m. (%)

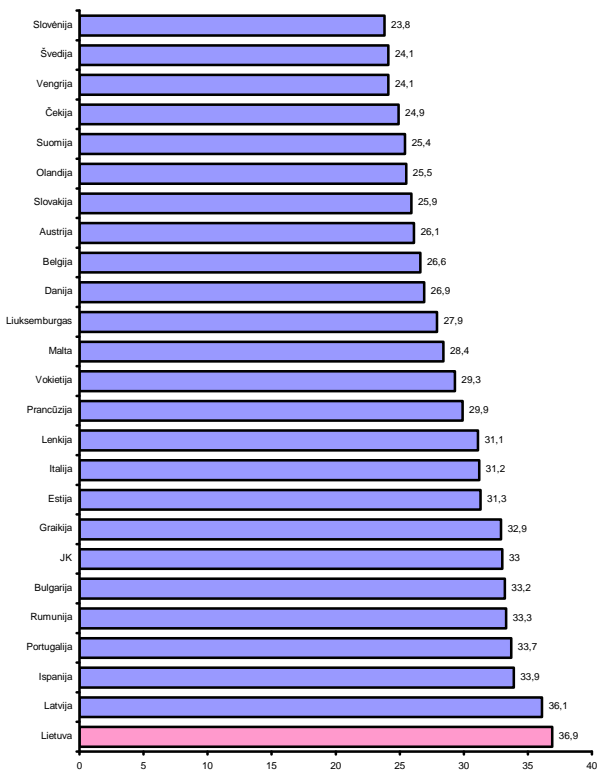
Šaltinis: OECD, Lietuvos statistikos departamentas

6 priedas. Dirbančiųjų skurdo lygis ES šalyse 2010 metais, %

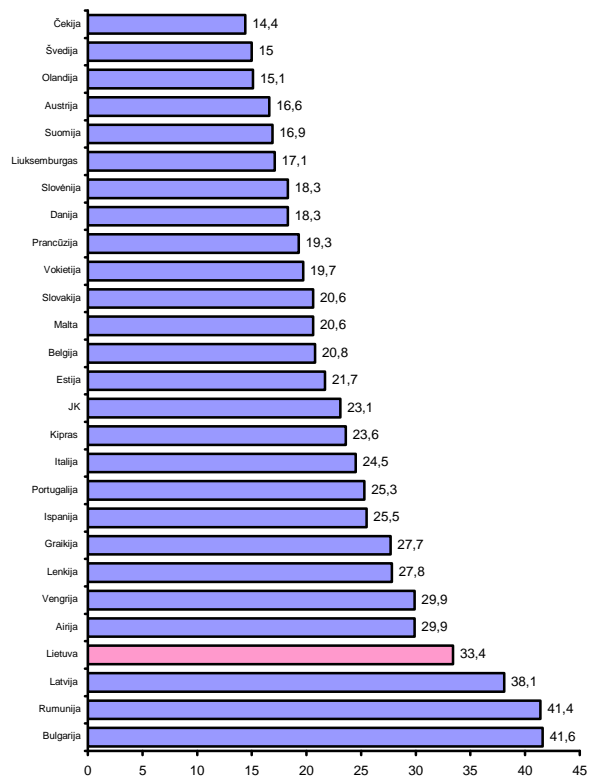
Šaltinis: Eurostat

7 priedas. Gini koeficientas ES šalyse 2010 metais, %

Šaltinis: Eurostat

8 priedas. Skurdo ir socialinės atskirties lygis 2010 metais, %

Šaltinis: Eurostat

Darbuotojų Grupės Nariai astovaujantys Lietuvą

Gruzdiene Grazina

Lietuvos maistininkų profesinės sąjungos (LMP) pirmininkė, Lietuvos Respublikos Trišalės tarybos narė nuo Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos (LPSK)

NAT, SOC

Kvedaraite Daiva

Lietuvos profesinės sąjungos „Solidarumas“ tarptautinė sekretorė

REX, SOC, TEN

Preidiene Inga

Lietuvos darbo federacijos (LDF)

ECO, NAT, TEN

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

Darbuotojų grupė
Rue Belliard 99
B – 1040 BRUXELLES

Darbuotojų grupės sekretoriatas
Telefono numeris: +32 2 546 99 32
Fakso numeris: +32 2 546 97 55
Elektroninio pašto adresas: gr2@eesc.europa.eu
Oficialus grupės tinklalapis: <http://www.eesc.europa.eu/gr2>

LT